

Összeállító: NAGYBERKI ÁLT. ISK.

Összeállítás ideje: 1979.

TART: HALOTTI ÉS TENETÉSI RITKÁKOK

6 lap

Földrajzi mutató: NAGYBERKI

Szakmutató: XIX, A₁

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

ATUEZETUE AZ HOTS. LTK. 4239-es TELE AUL

A faluban ezelőtt 40-50 sőt 100 esztehdővel az alábbi szokások alakultak ki a gyással kapcsolatban:

Ha valaki megnősült fekete ruhát kapott ajándékba, ez volt a vőlegényi ruha, ezt a keresztségi és a bérmaszülők ajándékozták.

Ezt a fekete ruhát csak husvétkor, karácsonykor, bucsukor, keresztelőkor, temetéskor, vagy ha valaki násznagy volt csak akkor volt szabad felvenni. Különben mindig a szekrényben volt, sok esetben, főleg szegény helyen, ebben a ruhában is temették el az illetőt. A módosabbak vettek maguknak másikat, főleg ha kihízták úgy 40 éven felül. A szegényebb réteget ilyen veszély nem fenyegette, mert neki nem volt olyan bőséges az éléskamrája, hogy ez miatt másik ruhát kellett volna vennie.

A nőknél a férjhezmenéskor az esküvői ruha színe fehér volt. A legközelebbi rokontól azonban egy öltöny fekete ruhát is szokott kapni, aminek az volt a rendeltetése, hogy temetésre vagy az egy éves gyász esetén, ha a családban meghalt valaki, vásár és ünnepnapokon ezt huzza fel. A családi gyász egy éves volt. A nőknél ezenkívül volt hétköznapi fekete ruha is, mert gyászolni csak a nők szoktak a halálestől egy évig. Ezt a szokást még ma is megtartják.

Ha valaki a faluban olyan beteg volt, hogy a felgyógyulására nem volt kilátás, a hozzátartozó, legtöbbször a feleség előre elkészítette a fekete ruhát, a fehér inget kivasalva, fehér alsóruhát. Egy helyre rakta. Ehhez nem nyult senki csak a halálest bekövetkeztével.

Amikor a beteg a halálhoz közeledett a hozzátartozó idősebb asszonyok elmentek a beteg házához és rábeszéltek, hogy gyónjon és áldozzon meg, majd vegye fel az utolsó kenetet. Ez legtöbbször megtörtént.

Amikor jött a pap gyóntatni lovaskocsival hozták Mosdósról; mikor a faluhoz ért az oltáriszentséggel, meghúzták a lélekharangot jelezvén, hogy a faluba ért a pap az oltáriszentséggel. Mikor a pap a házhoz ért körülvették a feketébe öltözött asszonyok, dicsérték a papnak, bekisérték a házba, de a beteg szobájába nem mentek be, hanem a másik szobában vagy a konyhában letérdelve imádkoztak a gyóntatási szertartás alatt, azért, hogy a beteg lelke halála esetén megüdvözljön. A beteg ágyánál a bünöket is legtöbbször a pap mondta a beteg előtt, az csak rábólintott, mivel a papot csak akkor hívták, mikor az már olyan rosszul volt, hogy beszélni sem tudott, s biztos volt, hogy meghal.

A beteg ágya mellé egy kisebb asztalra a gyertyaszentelőkor febr. 2.-án megszentelt gyertyát gyújtották meg. Feszületet helyeztek a két gyertya közé. Ezen kívül lavórba tiszta vizet öntöttek, szappant és törölközőt készítettek melléje, mert a szertartás után, amikor az utolsó kenetet is feladta a pap, megmosta a kezét.

Megjegyzendő, hogy ezért a szertartásért a pap minden esetben fizetséget kért, nem ingyen csinálta. Azonnal ki is fizették öt később lo pengőt, ami abban az időben fél kiki mázsa buza ára volt.

Ha meghalt az illető a felesége és a testvére vagy annak a felesége tették a halottat tisztába és öltöztették fel.

A halott szemét lefogni és az állát feférkendővel felkötni mindig a feleség vagy a testvér, gyermek esetében az édesanya szokta. Ez azért történt, hogy a halott szeme ne maradjon nyitva és a szája tátva mikor megmerevedik.

Lepedővel együtt tették a földre, hogy hamarabb kihüljön. Az ágynevet kivitték az udvarra a favágatóra szellőzni. Két napig nem hozták be, még akkor sem, ha megeredt az eső. Két nap után lehúzták a huzatot és kifőzték hamus lugban. Ha az illető fertőző betegségben halt meg az ágynevet és az ágyat is elégették a kert végében 48 óra után, vagyis azután mikor a halottat eltemették.

A halott mindig otthon feküdt 48 óráig, a hidegágyon. A hidegágy jó keményre kitömött szalmazsák volt, melyre fehér lepedőt terítettek házi szőttes vászonból készült. Ráfektették a halottat, kezeit a mellén összeszekulcsolták, csuklójára rózsafüzért csavartak, a mellére pedig imakönyvet tettek. A lábára nem húztak cipőt csak harisnyát. Fekete ruha, fekete harisnya, fehér ing volt a szokás, a kalapját a hasára tették.

Ha kislány vagy fiatal hajadon volt a halott fehér ruhába öltöztették és a fejére esküvői koszorút tettek, amihez fehér harisnya és fekete cipő járult.

Kisfiu vagy legény halott esetében a halottat fekete ruhába öltöztették, fehér ing, fehér zokni, fekete cipővel, a bal mellére fehér viaszból készült bokkrétát tűztek, így tették a koporsóba. A rózsafüzér a csuklóról, és az imakönyv itt sem maradhatott el, de kalapot ide nem tettek. A kalap csak a nős embert illette meg.

A halálesetet először bejelentették a halottkémnek, mert régen még nem volt orvos, és a halotti jegyzőkönyvet ő vette fel, majd közölte a hozzátartozókkal a temetés időpontját. Ezzel az irással először a község házára kellett menni, utána a paphoz és azzal megbeszélni a temetés pontos időpontját órára. Ezután hazaérve értesítették a rokonokat, akiket illetett személyesen meghívni, valamint a sirásokat.

Este összegyűlt a rokonság virrasztani. Külön szobában a halottnál az imádkozó asszonyok, a másik szobában a férfiak, akik majd a temetkezéskor segédkeznek. Virrasztáskor több esetben borral kínálták a virrasztókat. Régen a halottat a háztól a temetőbe vállon vitték ki. Ezért 8 erős fiatalemberre volt szükség, mert a temető a falutól elég messze volt. A halálesettől a temetésig, ha két este volt, akkor két esetben jöttek össze virrasztani. A férfiak ekkor beszéltek meg a sirásás he-

lyét, kezdetét, az asszonyok pedig imádkoztak, szent énekeket énekeltek éjjelig, akkor elmentek haza. A feleség vagy az édesanya egész éjszaka virrasztott a petróleum-lámpa mellett a halott mellett ülve egy széken. A temetés befeztéig nem aludt, ezért volt a temetés alatt nagyon sápaát és kimerült. Valaki minél jobban jajgatott és kiabált a temetés alatt, minél fehérebb volt arra mondták, hogy nagyon sajnálja az elhunytat. Amikor jött a pap Mosdósról és elérte a falut a kis haranggal rövid ideig harangozni kezdtek.

A halálesettől a temetés befejeztéig a gazdagabbak a halottra óránként, a szegényebbek két óránként harangoztattak, ez a mai napig is így van. A harangozás díja egy napszámber volt, 1 pengő, dupla harangozás esetén 2 pengő. Ma napi 200 forint.

Amikor megérkezett a pap az egy vagy két ministránssal és a kántorral a halottat kitették az udvar közepére, mellette egy háziszóttos széles himzett abrosszal leterített asztalon ott volt meggyújtva a gyertyaszentelőkor hozott 2 darab gyertya között a feszület. Mellette egy pohárban a vizkeresztkor hozott szentelt víz, beletéve egy kuruspán ágacska, mely télen-nyáron zöld. A közeli rokonok érkezésükkor avval szentelték meg a koporsót, majd letérdelve elmondtak egy miatyánkot. Ezalatt a pap felöltözött a szegényebbeknél olcsóbb temetés esetén csak fehéringet huzott fel a pap a gazdagoknál diszes fekete köpenyt. Ezt mondták köpönyeges temetésnek, melyhez fekete zászlót is vittek.

A koporsó elé állt a papmellette balról a kántor, jobbról a ministráns a szenteltviztartóval, gazdagok esetében a füstölőt a templon sekrestyése vitte, szegényeknél egy közeli rokon.

Megkezdődött a szertartás, a pap és a kántor is latinul beszélt, elénekeltek a Circum Dedérum-ot.

Szegényeknél bucsuztatót csak a kántor énekelt. Gazdagoknál a pap is ülön albucsuztatta a halottat az élőkötől. Persze nem ingyen, hanem jó pénzért. 20 pengő járt a papnak, 10 pengő a kántornak, 1 pengő a sekrestyésnek, 2 pengő a harangozónak. A szenteltviztartónak és a füstölőtartónak 50 krajcárt vagy fillért adtak. Ezek a gyerekek mindig rokonok voltak. Aki a halott keresztjét vitte, annak egy pengő járt. Aki a másik keresztet vitte, amelyen egy asztalkendő lógott, szintén egy pengőt kapott. A keresztben lógó asztalkendő mindig a papé lett.

A háziszertartás után elindult a menet a temető felé. Elöl a két keresztvízfű, utánuk a két ministráns, őket követte a pap a kántorral. Ezeket követi a halottatvivók "szentmihálylovon" vállon. A koporsó után mentek a közvetlen hozzátartozók, majd a rokonok, s végül az eljött ismerősök, szomszédok, jóbarátok.

A hozzátartozók a nagy gyász közepette is megnézték, hogy ^hjött el a teme-

tésre, mert hasonló esetben oda kellett visszamenni. E végtisztesség megadását jelentett.

Gazdagok, akik megfizették a koporsóval megálltak a temetői keresztnél is, imádkozni és énekelni kezdtek. A szegényebbek csak a sirnál tették ezt. A sirnál letették a koporsót újból imádkozott és énekelt a pap és a kántor majd a meghívott sirásó rokonok elföldelték a halottat.

Mendel István kisberki lakos, nős, fiatal, 25 éves korában halt meg. A falu leggazdagabb családjának a fia volt. Köves József kántortanító e temetési szertartásra külön bucsuztatót szerkesztett, melynek első versszakára Pallósi József kisberki lakos még ma is emlékszik:

Hintsetek a koporsóra
Virágot és könnyeket,
Benne ifju, férj, és fiu
Mély álomban szendereg
Ifju élet tavaszán
Végzetes vihar érte

A bucsuztatókat külön meg kellett fizetni.

A meghívott sirásók a temetést megelőző nap kimentek a temetőbe és közösen megásták a sirt. A hozzátartozók a sirásóknak ételt és italt vittek ki. Ez még ma is szokás. Kivitt ételek, italok: 1 liter pálinka, 1 korsó bor, rántott hus, sült hus, kövesztett sonka, házi szalámi vagy disznósajt, kenyér, savanyúság és mákos-diós köttes.

Ha jóívó társaság verődött össze a sir befejeztével jó hangulatban hagyták el a temetőt.

Este virrasztáskor úgy az asszonyoknak mint a férfiaknak sorra adták a borosüveget, kinálták őket, így jobban tudtak énekelni.

Temetés után a közeli rokonok elmentek a halottasházhoz és megkezdődött a halotti tor. Étrend: tyukhusleves, főtt hus tormával, pörkölt rizsával, sült hus savanyúsággal, végül diós és mákos köttes szeletekre vágva, és hozzá bor bőségesen. Sok esetben előfordult, hogy a rokonság jó hangulatban távozott a halattas háztól.

A fiatal temetése abban különbözött a felnőttekétől, hogy a halottat leány esetében feférruhában öltözött leányok, fiu esetében feketeruhában öltözött fiuk vitték a bal mellükön viaszbokkrétával.

A halotti torra az összes fiatalat meg szokták hívni, ilyenkor a két szülő az édesapa és az édesanya ült középen, a menyasszonyi és a vőlegényi helyen feketeruhában. A szájában jobbról és balról pedig a legények és a leányok. Azt tartották, hogy ez a halottnak az esküvője.

A temetőben a halottaknak a módosabbak nagyobb, a szegényebbek kisebb emlékkövet állítottak, melyre sirverseket véstek. Különösen akkor, ha a haláleset tragikus körülmények alapján következett be. A sirvers mindig tartalmazta a haláleset okát és a hozzátartozók fájdalmát. Ha egyszerü előrege-

dett személyről vagy házaspárról volt szó csak annyit véstek a sirkőrre:
Béke poraira vagy
Gyászolják felesége és gyermekei.

Feljegyzésre érdemes sirversek a kisberki temetőben:

Béke hamvaira
Béke poraira
Nyugodjék békében

Fájdalmunk akkor szűnik meg
Ha együtt feltámadunk

Tiszthelyettes, akinek hamvai
Oroszföldben pihennek

Oh kegyetlen halál miért
Szakítsz bimbót, mikor
Hervadó rózsát is találsz

Aki messze földön szenvedett
meggyászolja őt a szeretet
Ki jó apa volt és jó gyermek
Legyen része az Isten szeretetében

Akkor szűnik meg fájdalmunk
Ha újra találkozunk

Még éltél szerettünk
Soha el nem feledünk
Szüleid, testvéreid

Földi élet gyász, küzdelem
Égi hazánk fény, győzelem
Égben vannak angyalkáitok
Itt nyugszanak néhány órát élt drága
Gyermekeink és testvéreink;
Józsikánk, aki 1912. jan. 17-én
Ilonkánk, aki 1913. febr. 25-én
halt el, emlékére állították
Gyászoló szülei és testvérei
Lelkeiket a meny világossága lengje körül.
Köves J. családja

Más sirversek

Itt nyugszom én
Olvasod Te
Olvasnám én és
Nyugodnál Te

Itt nyugszik Gaszton Göde
Kifráesett a malomköve
Mire levették róla
Holtan bujt ki alóla

Itt nyugszik Csorba
Kit úgy vágtak orrba
Egy disznótorban
Hogy ifju korban
Hullott a porba

Nagyberki, 1979.

Adatközlő: Pallósi József

Adatgyűjtő: A Nagyberki Ált. Isk. honismertei szakkör tagjai

4239